

วิวัฒนาการและแนวความคิดของกฎหมายล้มละลาย

2.1 กฎหมายโรมัน

กรุงโรมถูกสถาปนาขึ้นเมื่อ 753 ปีก่อนคริสต์ศักราช และมีวิวัฒนาการเรื่อยมา ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง และกฎหมาย นอกจากนี้ยังได้ขยายอาณาเขตปกแผ่ไปทั่วทั้งในยุโรป เอเชียตะวันตก และแอฟริกาเหนือ มีประเทศต่าง ๆ เป็นเมืองขึ้นมากมาย จากการขยายอิทธิพลทางการเมือง การปกครองของโรมไปยังเมืองขึ้นทั้งหลายนี้เอง วัฒนธรรมของโรมที่สำคัญหลายประการโดยเฉพาะในทางภาษา การเมือง การปกครอง และกฎหมาย ก็ได้ตกทอดไปสู่เมืองขึ้นทั้งหลายเหล่านั้นมากบ้างน้อยบ้างตามแต่ว่าประเทศใด จะรับไว้ได้เพียงใด แต่ส่วนใหญ่ประเทศยุโรปได้รับอิทธิพลนี้มาก และในบรรดาสิ่งที่มีอิทธิพล อยู่เหนือประเทศในยุโรปอย่างยืนยาวต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ประการหนึ่ง ได้แก่ กฎหมาย โรมัน¹ และยังสามารถกล่าวได้ว่า กฎหมายล้มละลายปัจจุบันมีจุดเริ่มต้นมาจากกฎหมายโรมัน นั้นเอง²

ในระยะแรก สังคมชาวโรมันจะมีเพียงการติดต่อภายในชุมชนโดยวิธีการแลกเปลี่ยน สินค้าเท่านั้น จึงไม่มีความจำเป็นต้องมีกฎหมายล้มละลาย ต่อมาก็ได้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจขึ้น และเริ่มมีกฎหมายเกี่ยวกับสัญญา และเมื่อมีการผิดนัดเกิดขึ้น ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในหนี้ของตน ด้วยชีวิตและร่างกาย โดยหากลูกหนี้เป็นหนี้แล้วไม่ชำระลูกหนี้จะถูกฆ่า ตกเป็นทาส ถูกจำคุก หรือถูกเนรเทศอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดีในชนบทของกรุงโรมมีวิธีปฏิบัติที่แปลกประหลาด อยู่อย่างหนึ่ง คือ ลูกหนี้ก่อหนี้โดยการกู้ยืมและเสนอเพื่อนเป็นประกันแก่เจ้าหนี้ หากต่อมากลูกหนี้ ผิดนัด เพื่อนคนที่เป็นประกันจะกลายเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของเจ้าหนี้ วิธีการในเรื่องการประกัน

¹ บวรศักดิ์ อรรถธเน, "สกุลกฎหมายโรมาน-เยอรมันนิค," ใน ระบบกฎหมายไทย และต่างประเทศ, อาจารย์ศิริศักดิ์ ศุภมนตรี, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิคตอรี เพาเวอร์พอยท์ จำกัด, 2528), หน้า 65.

² เลเดเกอร์ เอ.ซี., กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติ ล้มละลาย, (พระนคร : เคลิเมอร์, 2459), หน้า 10.

ด้วยเพื่อนนี้ไต่ห่มสิ้นไป เนื่องจากไม่สามารถกระทำได้ในทางปฏิบัติ เพราะไม่มีใครยอม
ประกันหนี้ให้แก่ลูกหนี้ ในที่สุดลูกหนี้ต้อง รับผิดชอบในหนี้ของตนด้วยชีวิตและร่างกายของ
ลูกหนี้เอง การที่ลูกหนี้ต้อง รับผิดชอบในหนี้ของตนด้วยชีวิตและร่างกายนั้น ในทางปฏิบัติ
ที่กระทำกันมี 2 ทางคือ ³

1. nexum (โซ่ตรวน) เป็นวิธีการที่ลูกหนี้ยอมอยู่ภายใต้บังคับและดุลพินิจ
ของเจ้าหนี้

2. sponsio ลูกหนี้ต้องยอมรับด้วยวาจาและสาบานว่าจะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้

ทั้ง 2 วิธีนี้ หากลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ ก็จะถูกประหารชีวิตหรือตกเป็นทาสโดย
วิธีการฟ้องร้องเมื่อลูกหนี้ถูกกดขี่ทารุณมากขึ้น จนกระทั่งมีการจลาจลเกิดขึ้น ฉะนั้นจึงมีความ
จำเป็นในการมีกฎหมายล้มละลายที่จะใช้บังคับต่อลูกหนี้ที่ผิดนัดชำระหนี้ ในเวลาต่อมากฎหมายที่
ชื่อ Lex Poetilia Papiria de nexis ได้บังคับใช้ในศตวรรษที่ 4 (326 B.C.)
โดยยกเลิกวิธีการแบบ nexum และสิทธิที่จะฆ่าหรือขายลูกหนี้ที่ผิดนัดให้ตกเป็นทาส และ
เน้นถึงวิธีการบังคับชำระหนี้ที่ถูกต้องอยู่ที่ทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่ใช่ตัวลูกหนี้ โดยให้ยึดได้แต่
ทรัพย์สินของลูกหนี้แทนการขายเป็นทาส เมื่อลูกหนี้คนใดไม่อาจจะชำระหนี้ได้ เจ้าหนี้มีอำนาจ
ขอให้อ่อนอำนาจของลูกหนี้มิให้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อไป และมอบอำนาจจัดการทรัพย์สิน
ของลูกหนี้ให้แก่ผู้อื่นจัดการแทนเจ้าหนี้ทั้งปวง ⁴ กฎหมายฉบับนี้เป็นที่ยอมรับว่าให้การช่วยเหลือ
ลูกหนี้มากขึ้น ถึงแม้ว่าการจำคุกเนื่องจากการไม่ชำระหนี้จะยังไม่หมดไปโดยสิ้นเชิงก็ตาม
กฎหมายล้มละลายในขณะนั้นจึงมุ่งไปที่การขายทรัพย์สินของลูกหนี้ (Venditio Bonorum)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ Jan H. Dalhuisen, "Historical Development of Bankruptcy Remedies," in European Bankruptcy Laws, ed. I Arnold Ross (U.S.A. : American Bar Association, 1974), p. 3.

⁴ เลเตเกอร์ เอ. ซี., กฎหมายและระเบียบข้อบังคับคำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย, หน้า 10.

และลูกหนี้ตั้ง กล่าวนี้นี้นี่ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่มีหนี้สินส่วนตัวหรือไม่ก็จะได้รับการบังคับเช่นเดียวกัน⁵

นอกจากนี้ กฎหมายล้มละลายในยุคนี้ก็ไม่ได้อำนาจบังคับพิเศษสำหรับคนที่ทำการค้าขาย กล่าวคือ ลูกหนี้ที่เป็นพ่อค้าหรือไม่เป็นพ่อค้าต่างก็ใช้วิธีการบังคับอันเดียวกัน และยังมีข้อบังคับว่า การพิจารณาคดีต้องพิจารณาโดยเปิดเผยเพื่อให้เจ้าหนี้ทุกคนมีโอกาสร้องขอพิสูจน์หนี้ และ เจ้าหนี้มีอำนาจเลือกคนหนึ่งคนใดในหมู่บรรดาเจ้าหนี้ของตนขึ้นมาเพื่อจัดการขายทรัพย์สินของลูกหนี้ ทั้งหมดรวมกันเป็นครั้ง เดียวในคราวเดียวกัน ส่วนผู้ซื้อก็มีหน้าที่แบ่งเงินที่ซื้อทรัพย์สินของลูกหนี้นั้น ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้ตามส่วนที่ควรได้ ซึ่งต่อมาภายหลังได้มีการแก้ไขโดยบังคับให้ทำการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ขายเป็นราย ๆ ไป ไม่รวมขายเป็นก้อนเดียวครั้งเดียวเหมือนแต่ก่อน⁶

ในสมัยโรมันยุคคลาสสิก ได้มีบทบัญญัติในเรื่อง *cessio bonorum* โดยลูกหนี้ ที่สุจริตสามารถพิสูจน์ได้ว่า การไม่ชำระหนี้ของตนเกิดจากเหตุสุดวิสัย ผู้พิพากษาจะอนุญาตให้มีการผ่อนปรนภายใต้คำร้องขอของลูกหนี้ โดยผู้พิพากษาจะวางเงื่อนไขในการขายทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้เป็นการให้โอกาสแก่ลูกหนี้ก่อนที่จะทำการขายทรัพย์สิน ซึ่งทำให้ลูกหนี้บางคนที่สามารถปลดภาระขายทรัพย์สินของตนได้ เพื่อจะได้มีเวลาหาเงินมาชำระหนี้ ต่อมาในยุคหลัง ยุคคลาสสิก บทบัญญัติเรื่อง *cessio bonorum* ได้ถูกยกเลิกไปโดยมีบทบัญญัติในเรื่องการ ยืดกำหนดเวลาชำระหนี้ (*dilatio*) ขึ้นใช้บังคับแทน

ต่อมาในยุคหลังยุคคลาสสิก ได้แบ่งวิธีการฟ้องร้องลูกหนี้ที่มีหนี้สินส่วนตัวและไม่มีหนี้สิน ล้วนส่วนตัวออกจากกัน สำหรับการฟ้องลูกหนี้ที่ไม่ใช่บุคคลที่มีหนี้สินส่วนตัวนั้นจะใช้วิธีการฟ้องร้อง เฉพาะราย (*Individual Remedies*) เมื่อเจ้าหนี้ยื่นคำร้องเจ้าพนักงานก็จะยึดทรัพย์สิน ของลูกหนี้เท่าที่จำเป็นตามคำร้องของเจ้าหนี้ หากลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ภายใน 2 เดือน ทรัพย์สินที่ ถูกยึดไว้ก็จะถูกนำมาขาย เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ส่วนที่เหลือจะคืนลูกหนี้ สำหรับ

⁵ Jan H. Dalhuisen, European Bankruptcy Laws, p. 1.

⁶ เลเคเกอร์ เอ.ซี., กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติ ล้มละลาย, หน้า 10.

ทรัพย์สินที่นำมาขายในการขายทอดตลาดนั้น หากไม่มีผู้ประมูล เจ้าหนี้ก็สามารถเอาทรัพย์สินนั้นไปได้ วิธีการดังกล่าวนี้ยังสามารถนำไปใช้ในการฟ้องร้องลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวที่มีเจ้าหนี้เพียง 1 คนเท่านั้นได้ หากลูกหนี้เป็นบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวที่มีเจ้าหนี้ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ได้ต้องใช้วิธีการฟ้องล้มละลายสำหรับบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว (Distractio Bonorum) ซึ่งจะมีการยึดทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้ และนำไปขายทอดตลาดทรัพย์สินเป็นราย ๆ ไป ⁷

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติในเรื่องการประนอมหนี้ (Remissio) อันเป็นการลดจำนวนหนี้โดยเสียส่วนใหญ่ของเจ้าหนี้ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากการที่ทายาทของลูกหนี้ที่ตายแล้วไม่ยอมรับมรดกของลูกหนี้ เนื่องจากลูกหนี้จะมีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองโดยกำหนดวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งใน 2 ทางนี้ให้ทายาทเลือก เพื่อให้ทายาทยอมรับมรดกของลูกหนี้คือ ⁸

1. ให้ทายาทมีสิทธิรับมรดก โดยจำกัดความรับผิดชอบในหนี้เท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่
2. อนุญาตให้มีการลดจำนวนหนี้ โดยเสียส่วนใหญ่ของเจ้าหนี้

จึงเป็นจุดเริ่มต้นของวิธีการประนอมหนี้ แต่การประนอมหนี้ในสมัยโรมันนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับขบวนการล้มละลาย โดยบัญญัติขึ้นมาเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ถูกฟ้องล้มละลายอันเนื่องมาจากมีการลดจำนวนหนี้ และลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติในเรื่องการยืดกำหนดเวลาชำระหนี้ (Dilatio) ที่ลูกหนี้สามารถกระทำได้โดยไม่ต้องอาศัยเสียส่วนใหญ่ของเจ้าหนี้ และในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ทำการประนอมหนี้โดยลดจำนวนหนี้ แต่ต้องการยืดกำหนดเวลาชำระหนี้ก็ได้ แต่ลูกหนี้ต้องเสนอหลักประกันที่เพียงพอสำหรับการชำระหนี้เต็มจำนวนในเวลาที่ยืดออกไป

⁷ Jan H. Dalhuisen, European Bankruptcy Laws, p. 6.

⁸ Ibid., pp. 7 - 9.

2.2 การพัฒนาการของการล้มละลายในยุโรปตะวันตก

การล่มสลายของจักรวรรดิโรมันตะวันตก ในปี ค.ศ. 476 นำไปสู่การเสื่อมถอยซึ่งอิทธิพลของกฎหมายโรมันในยุโรปตะวันตก แต่เนื่องจากกฎหมายโรมันเป็นที่รู้จักกันดี จึงยังคงมีเหลืออยู่บ้าง เช่นชาวแฟรงค์ (Frankish) ในฝรั่งเศส วิซิกอท (Visigoth) ในสเปน และลองโกบาร์ด (Lombards) ในอิตาลีตอนเหนือ และชนเผ่าเยอรมันิก (Germanic Tribes) ผู้ซึ่งยึดอำนาจของอาณาจักรโรมันจากชาวโรมันและชนเผ่าโรมันกาลิก (The Romans and Gallic - Romans) ได้อนุญาตให้ชาวโรมันและโรมันกาลิกอาศัยในดินแดนของตนต่อไปเพื่อรักษากฎหมายโรมันที่มีอยู่ให้คงอยู่ต่อไป ในขณะที่เดียวกันเมืองแต่ละเมืองที่ยึดครองอาณาจักรโรมันนี้ต่างก็บัญญัติกฎหมายเป็นของตนเองด้วย⁹

ไดเจสท์ (Digests) เป็นหลักกฎหมายที่มีค่าในสมัยโรมันได้ถูกรวบรวมขึ้นไว้เป็นส่วนหนึ่งของประมวลกฎหมายที่เรียกว่า คอร์ปัส จูริส ซิวิลิส ในสมัยจักรพรรดิจัสติเนียน ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงโรม¹⁰ ได้ถูกค้นพบในศตวรรษที่ 11 ที่เมืองปิซา และเออเนอร์ริอุส (Irnerius) เป็นผู้ศึกษากฎหมายดังกล่าว ที่มหาวิทยาลัยโบโลญญา (Bologna) และเป็นการนำไปสู่ยุคใหม่ของการพัฒนากฎหมายในยุโรปตะวันตก และได้ฟื้นฟูกฎหมายเกี่ยวกับการมีหนี้สินล้มพันตัว และได้มีสำนักความคิดต่าง ๆ หลายสำนักที่สืบทอดต่อกันมาได้ศึกษาทางปฏิบัติเกี่ยวกับการมีหนี้สินล้มพันตัวในสมัยโรมัน แต่อิทธิพลของสำนักความคิดต่าง ๆ นี้ที่มีต่อกฎหมายจะเป็นเพียงค่อย เป็นค่อยไป อย่างไรก็ตาม การฟื้นฟูกฎหมายล้มละลายอย่างจริงจังก็ปรากฏขึ้นในเมืองทางตอนเหนือของอิตาลี ได้แก่ เจนัว ปิซา มิลาน เวนิส และฟลอเรนซ์ ในศตวรรษที่ 14 และกฎหมายล้มละลายเท่าที่ปรากฏในเมืองเหล่านี้มีรากฐานมาจากเรื่องการฟ้องล้มละลายของบุคคลที่มีหนี้สินล้มพันตัว (distractio bonorum) ของกฎหมายโรมัน¹¹

⁹ Ibid., p. 11.

¹⁰ บวรศักดิ์ อรรถมนต์, ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ, หน้า 68.

¹¹ Jan H. Dalhuisen, European Bankruptcy Laws, p. 12.

ส่วนฝรั่งเศสและสเปนก็ได้ค้นพบบัญญัติในเรื่อง *cessio honorum* ของกฎหมายโรมันมาเป็นรากฐานในการพัฒนากฎหมายล้มละลาย และกฎหมายล้มละลายของบางเมืองได้บังคับไว้ว่า ผู้ที่จะล้มละลายได้ต้องเป็นพ่อค้า บางเมืองก็ถือว่าพ่อค้ากับบุคคลที่ไม่ใช่พ่อค้าให้ใช้วิธีการฟ้องร้องที่เหมือนกัน และข้อสำคัญที่จะฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายได้ คือ ลูกหนี้ต้องได้งดการใช้หนี้ ซึ่งบางเมืองกำหนดไว้ด้วยว่าต้องเป็นหนี้สิ้นเกินจำนวนเท่านั้นเท่านี้¹²

ในขณะที่มีการฟื้นฟูกฎหมายล้มละลายนั้น กฎหมายโรมันที่เกี่ยวกับการประណหนี้ก็ได้นำมาใช้ในประเทศอิตาลีและสเปนด้วย และได้เผยแพร่เข้ามายังประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปตะวันตก ความเข้มงวดของกฎหมายโรมันเกี่ยวกับการประណหนี้ค่อย ๆ ลดลง และได้มีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดอย่างหนึ่ง คือ การให้บุคคลล้มละลายทำการประណหนี้ได้ โดยการนำหลักการประណหนี้มาใช้เพื่อสิ้นสุดกระบวนการล้มละลายไม่ใช่แค่ประណหนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ล้มละลายเท่านั้น¹³ และในศตวรรษที่ 17 และ 18 เกือบทุกประเทศก็ได้ออมรับหลักการในเรื่องการประណหนี้ และนำไปใช้ จนกระทั่งในศตวรรษที่ 19 การพัฒนาของกฎหมายล้มละลายและการประណหนี้ก็รวมอยู่ในระบบเดียวกัน และต่อมาเมื่อความเจริญทางเศรษฐกิจได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว บางประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของบริษัท เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้โดยไม่ต้องถูกฟ้องล้มละลาย

2.3 การพัฒนากฎหมายล้มละลายของสหรัฐอเมริกา

สำหรับสหรัฐอเมริกานั้น รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจสภาองเกรสในการตรากฎหมาย (uniform Law) เกี่ยวกับการล้มละลายที่จะใช้เป็นการทั่วไปในประเทศ แต่สภาองเกรสก็ยังไม่ได้ใช้อำนาจดังกล่าว¹⁴ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1800 กฎหมายล้มละลายของอเมริกา

¹² เลเตเกอร์ เอ.ซี., กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย, หน้า 11.

¹³ Jan H. Dalhuisen, European Bankruptcy Laws, p. 28.

¹⁴ Lawrence M. Friedman, A History of American Law, (New York : Simon & Schuster, Inc., 1985), p. 269.

ฉบับแรกที่เป็นของรัฐบาลกลางได้มีผลบังคับใช้ เนื่องมาจากประเทศประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเงินโดยประชาชนเก็งกำไรในอสังหาริมทรัพย์มากเกินไป กฎหมายฉบับนี้ใช้อยู่ประมาณ 2 ปีครึ่ง และถูกเลิกใช้ในปี ค.ศ. 1803 กฎหมายฉบับนี้ได้รับเอาแบบอย่างมาจากกฎหมายล้มละลายของอังกฤษ ซึ่งนำไปใช้กับพ่อค้าเท่านั้น โดยได้มีบทบัญญัติในเรื่องการปลดหนี้ โดยความยินยอมของเจ้าหนี้จำนวนสองในสาม กฎหมายฉบับนี้ได้รับบัญญัติให้มีการยื่นคำร้องแบบไม่สมัครใจ และในเบื้องต้นนำไปใช้กับพ่อค้า นายธนาคาร นายหน้า พนักงานขาย (factors) และผู้รับประกันภัย นอกจากนี้กฎหมายฉบับนี้ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปลดหนี้ที่เข้มงวดมาก กฎหมายล้มละลายฉบับแรกนี้ได้ร่างขึ้นเพื่อคุ้มครองเจ้าหนี้ของผู้มีหนี้สินส่วนตัว โดยเจ้าหนี้เหล่านี้ควรจะได้รับชำระหนี้ด้วยความเป็นธรรม กฎหมายล้มละลายฉบับที่สองที่เป็นของรัฐบาลกลางได้ตราขึ้นใช้บังคับในปี 1841 แรงบันดาลใจในการตรากฎหมายฉบับนี้ก็เนื่องมาจากความตกต่ำในทางเศรษฐกิจในปี 1837 กฎหมายฉบับนี้ได้ออกมาใช้บังคับก่อนข้างช้า แต่ก็เป็นกฎหมายที่ช่วยเหลือลูกหนี้ กฎหมายฉบับนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้ล้มละลายในทางการค้า แต่อนุญาตให้บุคคลทั่วไปยื่นคำร้องแบบสมัครใจเข้าสู่กระบวนการล้มละลายเพื่อผลของการปลดหนี้ได้โดยต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าหนี้มากกว่าครึ่ง กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้เพียงแค่ 18 เดือน และถูกเลิกใช้ในปี 1843¹⁵

ภายหลังสงครามกลางเมือง (Civil War) และผลของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ กฎหมายล้มละลายฉบับที่ 3 ที่เป็นของรัฐบาลกลางก็ได้ตราขึ้นบังคับใช้ในปี 1867 กฎหมายฉบับนี้อนุญาตให้มีการยื่นคำร้องขอให้ล้มละลายแบบสมัครใจและไม่สมัครใจ บุคคลทั่วไปไม่จำกัดว่าต้องเป็นพ่อค้า อาจถูกฟ้องล้มละลายได้¹⁶ นอกจากนี้ กฎหมายฉบับนี้ซึ่งได้อาศัยแบบอย่างกฎหมายล้มละลายของอังกฤษ ได้มีบทบัญญัติที่เป็นการสิ้นสุดกระบวนการล้มละลายโดยการประนีประนอมด้วยความยินยอมของเจ้าหนี้ที่มีมูลค่าของสิทธิเรียกร้องจำนวน 3 ใน 4 ของหนี้ทั้งหมด กฎหมาย

¹⁵ Stefan A. Riesenfeld, Cases and Materials on Creditors' Remedies and Debtors' Protection, (U.S.A. : St Paul Minn. 1979), p. 505.

¹⁶ Lawrence M. Friedman, A History of American Law, p. 549.

ฉบับนี้ได้มีการแก้ไขในปี ค.ศ. 1874 และในที่สุดก็ถูกยกเลิกในปี ค.ศ. 1878 ¹⁷

ในปี ค.ศ. 1898 กฎหมายล้มละลายฉบับต่อมาที่โคตราชั้นไซ้บังคับ ได้จัดให้มีการยื่นคำร้องแบบสมัครใจและไม่สมัครใจ กฎหมายฉบับนี้ได้มีการแก้ไขครั้งสำคัญ ในปี ค.ศ. 1933 และ 1934 โดยเฉพาะเรื่องการประนอมหนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ โดยได้บัญญัติเรื่องการประนอมหนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ล้มละลาย และได้บัญญัติเรื่องการฟื้นฟูธุรกิจด้วย ต่อมากฎหมายล้มละลายทั้งฉบับก็ได้รับการแก้ไขอีกครั้งในปี ค.ศ. 1938 โดย Chandler Act ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงหลักเรื่องการประนอมหนี้ (Composition) หลายประการ ได้แก่ การประนอมหนี้ของเจ้าหนี้ไม่มีประกันได้มีการบัญญัติกฎหมายภายใต้บทที่ XI คือ การประนอมหนี้ (Arrangement) ซึ่งนำไปใช้กับบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล และใช้กับวิธีการยื่นคำร้องแบบสมัครใจโดยลูกหนี้เป็นผู้ยื่นคำร้อง ส่วนบทที่ X การฟื้นฟูธุรกิจ (Reorganization) ใช้กับวิธีการยื่นคำร้องแบบไม่สมัครใจโดยเจ้าหนี้เป็นผู้ยื่นคำร้อง นอกจากนี้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการประนอมหนี้เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ (Real Property Arrangement) ในบทที่ XII และยังมี การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ บทที่ XIII เกี่ยวกับผู้มีรายได้อาจ (Wage Earner Plan) โดยมีขบวนการคล้ายกับบทที่ XI แต่คำนึงถึงความจำเป็นและความเป็นไปได้ของผู้มีรายได้อาจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุญาตให้ค่าจ้างในอนาคตมาใช้เป็นค่าตอบแทนในกรณีวิธีการประนอมหนี้ บทที่ XIII นี้ต้องเป็นการยื่นคำร้องแบบสมัครใจเท่านั้น ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก การบังคับคดีตามแผนการจะได้รับการดูแลอย่างถูกต้อง และมีความยืดหยุ่น ¹⁸

ต่อมาในปี 1970 ปรากฏการณ์ในเรื่องความล้มเหลวของธุรกิจเริ่มมีมากขึ้น ทำให้กฎหมายล้มละลายและการประนอมหนี้ (โดยเฉพาะในเรื่องการประนอมหนี้และการฟื้นฟูธุรกิจ

¹⁷ Stefan A. Riesenfeld, Cases and Materials on Creditors' Remedies and Debtors' Protection, p. 506.

¹⁸ Jan H. Dalhuisen, European Bankruptcy Laws, pp. 50 - 51.

ธุรกิจของลูกค้า) มีความจำเป็นมากขึ้น จึงต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และมีการปรับปรุงกฎหมายฉบับนี้ และในที่สุดร่างกฎหมายฉบับใหม่ได้เสร็จสมบูรณ์ในปี 1978 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 ตุลาคม 1979¹⁹

2.4 กฎหมายล้มละลายของประเทศไทย

กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงหลักเกณฑ์และวิธีการที่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ของตนให้ตกเป็นบุคคลล้มละลาย รวมทั้งบัญญัติถึงวิธีการต่าง ๆ ในการจัดการทรัพย์สินของลูกค้าที่ตั้งกล่าวภายหลังที่ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์หรือคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้วด้วย

การล้มละลายเป็นกิริยาของลูกค้าซึ่งไม่อาจสามารถที่จะใช้หนี้เมื่อถึงเวลาที่ควรต้องใช้ การที่ลูกหนี้ไม่ใช้หนี้เช่นนี้ย่อมเกิดผลร้ายเพราะเป็นการล่อลวงเจ้าหนี้ผู้ซึ่งเชื่อโดยสุจริตว่าตนจะได้รับเงินตามเวลาที่กำหนดไว้ ทั้งเป็นเหตุซึ่งทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายด้วยเหตุอันไม่ชอบธรรม²⁰ การล้มละลายของคนหนึ่งอาจทำให้คนอื่นหลายคนล้มละลายตามไปด้วย และอาจทำให้ความเจริญทางการค้าเสื่อมทรามลงด้วย ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องตรากฎหมายล้มละลายในอดีตนับว่าวัตถุประสงค์ในการตรากฎหมายล้มละลายก็เพื่อป้องกันผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ต่อลูกหนี้ซึ่งไม่สามารถใช้หนี้ได้ เพราะการป้องกันเช่นนี้ทำให้ความเชื่อดีในระหว่างพ่อค้ากันคง และทำให้ประเทศนั้นเป็นที่เชื่อถือของประเทศอื่น ๆ ด้วย²¹ ในปัจจุบัน นอกจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว กฎหมายล้มละลายยังต้องการจะช่วยลูกหนี้เหล่านี้ให้มีโอกาสหลุดพ้นจากหนี้สินของตนบางส่วนโดยวิธีการประนอมหนี้ ขอลดจากการล้มละลายหรือยกเลิกการล้มละลาย ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลผู้สุจริตและต้องเป็นหนี้เขาเหล่านี้มีโอกาสไปตั้งตัวทำมาหากินใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็มี

¹⁹ Stefan A. Riesenfeld, Cases and Materials on Creditors' Remedies and Debtors' Protection, p. 509.

²⁰ เลเดเกอร์ เอ.ซี., กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย, หน้า 1.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2 - 3.

บทบัญญัติลงโทษลูกหนี้ที่ทุจริต 22

สำหรับกฎหมายล้มละลายของไทยนั้นมีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเห็นว่าเป็น การจำเป็นที่จะกำกับความเป็นอยู่แห่งลูกหนี้ซึ่งใช้หนี้ไม่ได้ และในพุทธศักราช 1278 ปีชวค นักษัตริศก ได้ตั้งลักษณะลูกหนี้ ซึ่งมีข้อบังคับคล้ายกันกับกฎหมายล้มละลายอยู่บ้างแล้ว²³ ต่อมา ได้มีการแก้ไขวิธีพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องหนี้สินส่วนตัว 3 ครั้ง เพื่อให้มีรูปลักษณะเหมาะสมกับ เหตุการณ์ของสังคมในสมัยนั้น ๆ ครั้งแรกแก้ไขเมื่อ ร.ศ. 110 เรียกว่า พระราชบัญญัติแก้ไข ลักษณะลูกหนี้ ร.ศ. 110 ครั้งที่ 2 แก้เมื่อ ร.ศ. 127 เรียกว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127 และครั้งที่ 3 เมื่อ ร.ศ. 130 เรียกว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 ใช้ยู่จนถึงรัชกาลที่ 8 มีการแก้ไขโดยรัฐสภาอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 อันเป็นกฎหมายที่ใช้ยู่จนถึงปัจจุบัน

2.4.1 กฎหมายลักษณะลูกหนี้ ศักราช 1278

กฎหมายล้มละลายของไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา²² รวมอยู่ในกฎหมายลักษณะ ลูกหนี้ มิได้แยกออกมาเป็นกฎหมายลักษณะพิเศษ วัตถุประสงค์ก็เพื่อเร่งรัดหนี้สินจากลูกหนี้ยิ่ง กว่าเพื่อประโยชน์ในทางการค้า²⁴ โดยกฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องล้มละลายไว้ใน บทที่ 50, 51 และ 52 ซึ่งใจความมีอยู่ว่า ผู้ใดเป็นหนี้หลายต่อหลายแห่ง สินส่วนตัวหาอัน จะใช้มิได้ เมื่อพิจารณาได้ความจริง ศาลจะให้ผิดใช้หนี้ได้ 3 ครั้ง รวมเวลา 15 วัน ครบ กำหนดแล้วไม่ใช้ลูกหนี้จะต้องถูกจำใส่ขื่อทาแขน 3 วัน ตากแดดอีก 3 วัน เพื่อเร่งรัดให้ใช้ หนี้ ถ้ายังไม่ใช้หรือยังไม่มีใครมาช่วยใช้แทนอีก ท่านจะเอาตัวลูกหนี้นั้นออกขายเป็นทาสได้เงิน เท่าใดให้แบ่งปันกันในระหว่างเจ้าหนี้ที่มาขอพิสูจน์

²² ปรีชา พานิชวงศ์, กฎหมายล้มละลาย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีสมบัติ การพิมพ์ จำกัด, 2529), หน้า 5.

²³ เลเดเกอร์ เอ.ซี., กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติ ล้มละลาย, หน้า 13.

²⁴ วิชา มหาคุณ, กฎหมายล้มละลาย ฉบับสมบูรณ์ หลักกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2530), หน้า 10.

จะเห็นได้ว่า กฎหมายลักษณะกู้หนี้ยี่มีลักษณะกึ่งอาญา คือ ลงโทษลูกหนี้โดยใส่ชื่อตา เช่น้ำ ตากแดด ซึ่งเป็นวิธีการที่ทารุณ ทำให้ลูกหนี้ได้รับความเดือดร้อนมาก นอกจากนี้หากยังไม่ชำระหนี้ก็เอาลูกหนี้ออกขายเป็นทาสไค้ด้วย แล้วนำเงินมาแบ่งเฉลี่ยให้เจ้าหนี้ ทำให้ดูเหมือนว่าคนเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งที่มีราคา และอาจใช้ชำระหนี้แทนเงินได้ในบางกรณี

2.4.2 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะกู้หนี้ยี่มีสิน ร.ศ. 110

กฎหมายลักษณะกู้หนี้ยี่ใช้มาเป็นเวลานาน ลูกหนี้ที่ใช้นี้ไม่ได้เริ่มมีมากขึ้น และประเทศไทยมีการติดต่อค้าขายกับชนต่างชาติ ทำให้มีพ่อค้ามากขึ้น การค้าขายเจริญขึ้น การที่กฎหมายเก่าให้อำนาจเจ้าหนี้มากเกินไปอาจทำให้เกิดผลร้าย 2 อย่าง คือ

1. เป็นที่เดือดร้อนแก่ลูกหนี้ผู้ยากไร้
2. เป็นการชักนำให้ลูกหนี้ฉ้อโกง เพื่อพยายามหลบหนีให้พ้นจากเหตุผลร้าย

แห่งกฎหมาย

ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายเก่าให้เป็นธรรมเพื่อสนับสนุนให้การค้าขายเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยประสงค์ให้เป็นการยุติธรรมสมควรแก่การและเวลา²⁵ เพราะฉะนั้นในรัตนโกสินทร์ศก 110 หรือพุทธศักราช 2434 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จึงทรงยกเลิกกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยี่เสีย และบัญญัติวิธีการล้มละลายใหม่ เรียกว่าพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะกู้หนี้ยี่มีสิน ร.ศ. 110 ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ คือ

1. ลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือบริษัทก็ดี มีสิทธิร้องขอให้ศาลตั้งเจ้าพนักงานให้ไปตรวจและจัดการรวบรวมทรัพย์สินและบัญชีเพื่อล้มละลายชำระหนี้ที่ล้นกันให้เสร็จสิ้นไป

2. ระหว่างพิจารณา ศาลเห็นสมควรจะเรียกประกันจากลูกหนี้ก็ได้ แต่ห้ามกักขังจำจอง เว้นแต่จะมีเหตุผลว่าลูกหนี้จะหลบหนี หรือยักย้ายทรัพย์สิน

²⁵ เลคเคอร์ เอ.ซี., กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย, หน้า 16.

3. เมื่อเจ้าพนักงานจัดการล้มละลายเสนอบัญชีต่อศาลให้ศาลแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้มากและน้อยตามส่วน เมื่อใดแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้แล้ว ให้ศาลพิพากษาว่าลูกหนี้ล้มละลายใช้หนี้เสร็จสิ้นไปครั้งหนึ่งแล้วหนี้เป็นอันเลิกกัน แต่คดีล้มละลายเสร็จไปแล้วตามกฎหมายล้มละลาย ร.ศ. 110 นี้ หนี้สินของเจ้าหนี้ยังไม่ระงับไปหากภายหลังปรากฏเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

1. ลูกหนี้ทำการทุจริต ปิดบังเอาทรัพย์สินไว้
2. ลูกหนี้ทำการฉ้อโกงอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเจ้าหนี้ยังไม่ทราบในเวลา
ที่ศาลพิจารณาคดีล้มละลาย
3. ลูกหนี้มีทรัพย์สินอื่นอีกภายหลังล้มละลาย ²⁶

จะเห็นได้ว่า กฎหมายฉบับนี้ให้สิทธิลูกหนี้ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือบริษัทที่จะร้องขอให้ตัวเองล้มละลายได้ และเลิกวิธีการเอาคนลงเป็นทาส ทำให้ลูกหนี้ไม่มีลักษณะเป็นทาสเหมือนเช่นแต่ก่อน นอกจากนี้ การที่ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายตามกฎหมายนี้ไม่มีผลเป็นการปลดหนี้ทั้งหมดแก่ลูกหนี้ เพราะว่าจะต่อมาภายหลังลูกหนี้มีทรัพย์สินขึ้นมาอีกก็ต้องเอาชำระให้เจ้าหนี้ในหนี้ส่วนที่เหลืออีก จึงเห็นได้ว่ากฎหมายให้ความคุ้มครองผลประโยชน์ของเจ้าหนี้มาก

สำหรับเหตุผลที่เปลี่ยนแปลงวิธีการล้มละลายเสียใหม่นี้ เราจะเห็นได้จากพระราชปรารภในการออกกฎหมายนั้นเอง ซึ่งมีข้อความดังนี้

"มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า พระเจ้านองยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์ วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ นำข้อความขัดข้องขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ทุกวันนี้การค้าเจริญรุ่งเรืองขึ้นกว่าเก่าก่อนโดยการค้าที่มีเกี่ยวข้องกับนานาประเทศแล้ว และมีวิธีเข้าหุ้นส่วนกันเป็นพวกเป็นเหล่า และเจ้าทรัพย์สินทร่องทุนใหญ่คนที่มีแรงทำการค้าขายอเนกปริยายมาแล้ว แลบรรดาการค้าขายก็ย่อมมีเวลาฉะฉานแลหายชะตามกาลสมัยเหมือนการ

²⁶ ปรีชา พานิชวงศ์, กฎหมายล้มละลาย, หน้า 11 - 13.

งานอื่น ๆ บางคนบางพวกที่เคราะห์ร้าย
ทำการค้าไปก็ขาดทุนโดยไม่คิดคณณคนผู้ใด
เจาหนที่ใหญ๋ใหญ่้มทรัพย์ไปเห็นใจจริงว่าลูกหน้
เคราะห์ร้ายแล้ว ก็กรุณาลดหย่อนผ่อนเอาส่วน
ทรัพย์คืนแต่น้อย พุ่ควรแกกฏหมายแลธรรมเนียม
ยุติธรรม ที่เป็นอยู่ทั่วไปในประเทศอื่น ๆ เป็นอัน
มากแล้วก็ดี แต่เจาหน้บางคนมีใจโลกเหลือเกิน
เห็นช่องที่กฏหมายเกามืออยู่ตามธรรมเนียมในโบราณ
กาล ก็คิดขัดขวาง ไม่ยอมลดหย่อนผ่อนผันแก่ลูกหน้
จะขึ้นเอาตามความในกฏหมายเกานั้น ทำให้เกิด
คดีมีด้อยความต่าง โรงศาลอยู่เป็นอันมาก ทั้งเป็นที่
เดือดร้อนแก่ลูกหน้ผู้มีความยากไร้ยั้งนัก" 27

อย่างไรก็ดี แม้ว่าพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ลักษณะกฐน้ยืมสิน ร.ศ. 110 นี้
จะดีกว่ากฏหมายเก่าหลายเท่าก็จริง แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นประโยชน์แก่ลูกหน้ฝ่ายเดียว
คือลูกหน้มีสิทธิร้องขอให้ศาลสั่งตนเป็นคนล้มละลายได้ โดยเจาหน้ไม่มีโอกาสฟ้องลูกหน้ให้ล้มละลาย
ได้เลย จึงเปิดโอกาสให้ลูกหน้คิดโกงเจาหน้ได้ โดยใช้วิธีโอนทรัพย์สินของตนให้ผู้อื่นไปเสียให้หมด
แล้วขอให้ตนเองล้มละลาย หรือมิฉะนั้นลูกหน้ก็อาจเลือกใช้หนี้ให้แก่เจาหน้บางคน ทำให้เจาหน้เสีย
เปรียบไม่ได้รับความเป็นธรรม และในที่สุดก็ไม่มีเจาหน้ผู้โดยยอมเปิดเครดิตให้กู้ยืม ทำให้ลูกหน้
หมดโอกาสกู้หน้ได้ ซึ่งเป็นผลเสียแก่ลูกหน้เอง 28

2.4.3 พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงปฏิรูปกฏหมาย
ล้มละลายเสียใหม่ เนื่องจากข้อบกพร่องที่ปรากฏในกฏหมายล้มละลาย ฉบับ ร.ศ. 110 จึงได้

27 หลวงสารกิจปริษา, "กฏหมายลักษณะล้มละลาย," คูลพาท 1 (กันยายน
2497) : 9.

28 ทวี กสิยพงศ์, คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 พร้อมด้วย
ประมวลระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการบังคับคดีล้มละลาย, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์,
2523), หน้า 8.

ล้มเลิกหลักการเดิมตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะภูหน้ำซึมสิน ร.ศ. 110 โดยออกพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127 ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เจ้าหนี้ฝ่ายเดียวมีสิทธิฟ้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลายในกรณีที่ลูกหนี้หนึ่งการใช้จ่ายเงิน
2. จำนวนหนี้จะต้องมีตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป และต้องเป็นหนี้แน่นอน
3. ยอมให้ลูกหนี้แสดงหลักฐานประกอบคำต่อสู้ของตนภายในสิบวันว่าสามารถชำระหนี้ได้ ถ้าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมดก็ให้ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลาย
4. เมื่อลูกหนี้ถูกพิพากษาให้ล้มละลาย ให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ส่งบัญชีทรัพย์สิน หนี้สิน และเอกสารสำคัญแก่เจ้าพนักงานตั้งให้ทำบัญชีแจงเกี่ยวทรัพย์สินของตนเองด้วย กับอาจจะถูกไต่สวนเกี่ยวกับทรัพย์สินตามที่เห็นสมควร
5. ศาลมีอำนาจสั่งว่า การโอนทรัพย์สินหรือการใช้จ่ายหนี้ของลูกหนี้ อันเป็นการทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบเป็นอันใช้ไม่ได้
6. ศาลต้องบังคับคดีตามคำสั่งที่ให้ล้มละลายทันที แม้อุทธรณ์อยู่ก็ตาม เว้นแต่ห้ามมิให้เฉลี่ยทรัพย์สินกว่าคดีจะถึงที่สุด

พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127 นับได้ว่าเป็นกฎหมายล้มละลายซึ่งมีหลักการที่ทันสมัยเป็นฉบับแรก แต่เนื่องด้วยเป็นของใหม่และเป็นการรีบด่วนในการร่างมีเพียง 8 มาตรา จึงยังมีข้อบกพร่องอยู่ คือ ²⁹

1. ไม่ให้โอกาสลูกหนี้ที่สุจริตหลุดพ้นจากหนี้สินก่อนครบกำหนดอายุความของคดีแพ่งทั่วไป
2. ไม่มีบทบัญญัติเรื่องการประนอมหนี้
3. ควบคุมไม่รัดกุมพอจึง เปิดช่องให้เจ้าหนี้และลูกหนี้ทำการทุจริตแทนการฟ้องศาลให้แสดงหนี้สินเป็นราย ๆ ไป
4. ไม่มีบทบัญญัติลงโทษลูกหนี้และเจ้าหนี้ที่ทำการทุจริต

2.4.4 พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454)

เนื่องด้วยข้อบกพร่องดังกล่าวข้างต้นของพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127 และการค้าขายและการพาณิชย์ของประเทศ ได้เจริญขึ้นพร้อม ๆ กับการพัฒนาประเทศ ในปี ร.ศ.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

130 (พ.ศ. 2454) พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ รัชกาลที่ 6 เห็นสมควรที่จะจัดการแก้ไขพระราชบัญญัติล้มละลายให้ดีขึ้น จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127 และให้ใช้พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 แทน ตั้งแต่วันที่ 30 พฤศจิกายน ร.ศ. 130 เป็นต้นไป³⁰ โดยมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. ให้โอกาสแก่ลูกหนี้ที่สุจริตขอปลดจากการล้มละลายได้ หลักเกณฑ์เพื่อให้ลูกหนี้มีโอกาสหลุดพ้นจากหนี้สิน และพ้นจากการล้มละลายได้ก่อนครบกำหนดอายุความนั้นเอง
2. มีบทบัญญัติเรื่องการประนอมหนี้เพื่อเลิกคดีล้มละลาย
3. กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ให้เรียบร้อยขึ้น
4. วางระเบียบวิธีการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ ตลอดจนการขอพิสูจน์หนี้ของเจ้าหนี้
5. มีบทลงโทษลูกหนี้ที่ทุจริต

พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 นี้ ได้ใช้อยู่รวม 30 ปี ตั้งแต่ 2454-2483 โดยได้มีการแก้ไขบางมาตราในปี 2470 และ 2474 แต่กฎหมายฉบับนี้ก็มีข้อบกพร่องอยู่บ้าง คือ³¹

1. คับทอ่านเข้าใจยาก เพราะได้แปลจากต้นร่างซึ่งยกขึ้นเป็นภาษาอังกฤษ การแปลมีผิดพลาดจากตัวอังกฤษหลายแห่ง บางที่อ่านเกือบไม่ได้ความ
2. การยกร่างคับทนั้นได้คัดลอกพระราชบัญญัติล้มละลายของอังกฤษและของเมืองขึ้นเอามาประติดประต่อกันเป็นตอน ๆ ซึ่งบางตอนต่อกันไม่สนิท
3. คับทไม่รัดกุมพอ จึงเปิดช่องให้เจ้าหนี้และลูกหนี้ทำการทุจริตสมยอมกันได้มาก
4. การประสานงานระหว่างศาล เจ้าพนักงานรักษาทรัพย์และพนักงานอัยการยังไม่รัดกุมพอ

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ล้มละลาย พ.ศ. 2483 ทั้งฉบับ ซึ่งหลักเกณฑ์ที่แก้ไขมีดังนี้

1. เพิ่มจำนวนหนี้ขั้นต่ำที่เจ้าหนี้จะมีสิทธิฟ้องลูกหนี้ล้มละลายได้จากเดิมไม่น้อยกว่า 1,000 บาท แก้เป็นไม่น้อยกว่า 30,000 บาท
2. เพิ่มจำนวนเงินวางประกันค่าใช้จ่ายที่เจ้าหนี้จะต้องนำมาวางศาล
3. แก้ไขเรื่องช้อยกเว้นเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย อันจะนำมาแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้ได้ให้มีความหมายกว้างและมีวงเงินสูงขึ้น
4. เพิ่มอำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ในการที่จะขอเพิกถอนการโอนทรัพย์สินหรือการกระทำใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้ได้กระทำหรือยอมให้กระทำในระหว่างระยะเวลาสามปีก่อนมีการขอให้ล้มละลาย
5. แก้ไขเรื่องอัตราค่าธรรมเนียมในคดีล้มละลายให้มีความหมายกว้างและสูงขึ้น รวมทั้ง เรื่องการคิดค่าธรรมเนียมของเจ้าพนักงานบังคับคดีในกรณีคดีแพ่ง เกี่ยวเนื่องกับคดีล้มละลายให้เรียกเก็บได้ทางคดีล้มละลายแต่เพียงทางเดียว

และในปี พ.ศ. 2526 ได้มีประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2526 ซึ่งบัญญัติให้มีการแก้ไขเฉพาะเรื่องกำหนดจำนวนหนี้ขั้นต่ำที่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายจากจำนวนไม่น้อยกว่า 30,000 บาท เป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 บาท สำหรับลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา และไม่น้อยกว่า 500,000 บาท สำหรับลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคล

จะเห็นได้ว่า กฎหมายล้มละลายของไทยที่มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน ได้วิวัฒนาการมาตามยุคสมัย เริ่มตั้งแต่การเอาคนลงเป็นทาสแทนการชำระหนี้ ต่อมาก็มีการนำทรัพย์สินของลูกหนี้มาแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ โดยยกเลิกวิธีการเอาคนลงเป็นทาส และเมื่อการค้าเจริญขึ้น กฎหมายก็ได้ถูกแก้ไขให้เท่าเทียมกับอารยประเทศที่มีการกำหนดจำนวนเงินขั้นต่ำที่จะฟ้องเป็นคดีล้มละลายได้ ต่อมากับทบัญญัติเรื่องการประนอมหนี้เพื่อเลิกคดีล้มละลาย และให้โอกาสลูกหนี้ที่สุจริตปลดจากล้มละลายได้ทำให้ลูกหนี้มีโอกาสหลุดพ้นจากหนี้สิน และพ้นจากการล้มละลาย จนกระทั่งกฎหมายล้มละลายฉบับปัจจุบันก็ได้มีการบัญญัติถึงวิธีการพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

ก่อนที่จะพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย เพื่อเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ได้ประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย ซึ่งเป็นการถ่วงเวลาลูกหนี้ไม่ให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายได้โดยง่าย ซึ่งคล้ายกับเป็นวิธีการป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ล้มละลายวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ขอหย่อนเลิกการล้มละลาย อันเป็นขบวนการสิ้นสุดกระบวนการล้มละลายวิธีหนึ่ง

เมื่อพิจารณาจากวิวัฒนาการกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยและต่างประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่า มีความเป็นมาที่คล้ายคลึงกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อป้องกันผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ในกรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ กล่าวคือ ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ก็สามารถนำตัวลูกหนี้ไปขายเป็นทาสได้เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้คืน ต่อมาก็ให้มีการบังคับชำระหนี้ได้เฉพาะทรัพย์สินเท่านั้น ห้ามนำตัวลูกหนี้ขายเป็นทาส กฎหมายก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยหรือต่างประเทศ ต่างก็เริ่มคำนึงถึงความอยู่รอดของลูกหนี้ด้วย ต้องการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือลูกหนี้ให้หลุดพ้นจากหนี้สิน จึงมีวิธีการประนอมหนี้ขึ้นตั้งแต่กฎหมายโรมัน ก็มีบทบัญญัติวิธีการประนอมหนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ล้มละลายโดยวิธีการลดจำนวนหนี้และยืดกำหนดเวลาชำระหนี้ ในยุคต่อมาเมื่อการค้าเริ่มเจริญขึ้น มีกิจการต่าง ๆ ล้มละลายมากขึ้นจึงมีวิธีการประนอมหนี้เพื่อสิ้นสุดกระบวนการล้มละลายเพิ่มขึ้นมาอีก และในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ คำนึงถึงเศรษฐกิจของประเทศมากกว่าสิ่งอื่นใด จึงได้บัญญัติวิธีการประนอมหนี้เพื่อการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ เพื่อให้ลูกหนี้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ โดยไม่ต้องเข้าสู่ขบวนการล้มละลายเลยในกรณีที่เกิดภาวะไม่สามารถชำระหนี้ได้ ซึ่งวิธีการนี้ไม่เพียงแต่ป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ล้มละลายอย่างเดียว แต่ยังเป็น การสนับสนุนส่งเสริมให้ลูกหนี้ประกอบกิจการต่อไป เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยก็มีหลักการเช่นเดียวกับต่างประเทศ โดยมีวิธีการป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ล้มละลายเช่นกัน โดยการประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย และมีวิธีการสิ้นสุดของกระบวนการล้มละลายโดยการขอลดจากล้มละลาย ยกเลิกการล้มละลายและการประนอมหนี้หลังล้มละลาย แต่ยังคงวิธีการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ก่อนล้มละลาย อันเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ลูกหนี้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้โดยไม่ต้องล้มละลาย ซึ่งการขาดวิธีการดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอันมาก ควรที่กฎหมายไทยน่าจะมีบทบัญญัติดังกล่าวไว้ในกฎหมาย